

ВІДГУК

офіційного рецензента

кандидата економічних наук, доцента

Лугової Вікторії Миколаївни

на дисертаційну роботу **Демченко Катерини Олегівни**

на тему **«Теоретико-методичне забезпечення оцінювання соціальної безпеки регіону»**,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

за спеціальністю 051 «Економіка»

1. Актуальність теми дисертаційної роботи.

В сучасних умовах все більшого значення набувають проблеми розвитку регіонів кожної країни. Світова практика свідчить, що стійкість і життєздатність держави у значній мірі залежить від рівня соціально-економічної безпеки її адміністративно-територіальних одиниць. Дослідження соціальної безпеки регіону необхідне для пізнання особливостей соціально-економічного розвитку країни в період системної трансформації та розгортання у світі процесів глобалізації, в умовах послаблення позицій України в політичній, економічній і соціальній сферах, визначення напрямів вдосконалення регіональної політики. Недостатня розробленість багатьох аспектів соціальної безпеки регіону, значущість проблеми попередження та ліквідації кризових ситуацій в економіках регіонів обумовлюють пошук нових підходів до розроблення заходів щодо забезпечення їх ефективного поступального розвитку.

Отже, формування теоретичних положень, методичного забезпечення і розроблення практичних рекомендацій з оцінювання соціальної безпеки регіону, що є метою дослідження Демченко К.О., сприяє вирішенню соціально-економічних проблем як регіонів так і суспільства в цілому і має як наукове, так і практичне значення. Це обумовлює актуальність теми дисертації Демченко К.О..

2. Зв'язок з теми дисертаційної роботи з науковими планами, програмами, фундаментальними та прикладними дослідженнями.

Актуальність результатів дисертації Демченко К.О. підтверджується також її зв'язком з науковими дослідженнями Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця. а саме з науково-дослідними темами: «Розвиток системи кадрової та соціальної безпеки» (державний реєстраційний номер 0120U104177); «Формування соціальної політики в умовах конфліктності та соціальної напруженості» (державний реєстраційний номер 0122U200152); «Науково-методичне забезпечення управлінської діяльності в умовах кризового та воєнного стану» (державний реєстраційний номер 0122U201259), де дисертантка приймала безпосередню участь.

3. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій та їхня достовірність.

Наукові положення, висновки та рекомендації, що містяться у дисертації Демченко К.О., мають достатньо високий ступінь обґрунтованості, що зумовлений якісним та глибоким аналізом значного обсягу (191 найменування, С. 78-85, 139-144, 205-210 дисертації) наукових та статистичних джерел інформації, яка стосується питань оцінювання соціальної безпеки, уточнення понятійного апарату та оцінки стану соціальної безпеки регіону.

Поставлена мета дисертаційного дослідження досягнута, а завдання дослідження розкривають зміст дисертаційної роботи. Дисертаційне дослідження на тему «Теоретико-методичне забезпечення оцінювання соціальної безпеки регіону» виконане на високому рівні і вирізняється логічністю викладення матеріалів. Основні наукові положення та висновки, сформульовані в дисертації, є достатньо обґрунтованими, логічно впливають з одержаних результатів та свідчать про використання комплексу сучасних методів дослідження.

Достовірність та наукова новизна отриманих наукових результатів підтверджується застосуванням таких методів дослідження, як: структурно-логічний метод – для побудови структури дослідження; морфологічний метод: для виявлення найбільш повного визначення поняття «соціальна безпека» (С. 33-34) та детермінант соціальної безпеки (С. 45-46); методом

аналізу та синтезу: виявити існуючі підходи до визначення поняття «соціальна безпека» (С. 25); економіко-статистичні методи – для дослідження стану та динамічних тенденцій у соціальній безпеці на макроекономічному та мезоекономічному рівнях (С. 122-129); метод кластерного аналізу – для групування регіонів України за рівнем соціальної безпеки (С.184-189); метод анкетування та експертної оцінки – для розрахунку вагових коефіцієнтів детермінант соціальної безпеки (С 162-165); метод кореляційного аналізу – у виявленні залежності між показниками людського розвитку та соціальної безпеки (С. 66-67).

Зазначені методи дослідження доповнюють й розвивають теорію управління соціальною безпекою та забезпечення соціальної безпеки регіону. Методи дослідження використані коректно у відповідності з предметом та об'єктом дослідження.

4. Новизна наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Результати аналізу змісту дисертаційної роботи та публікацій Демченко К.О. дають підстави стверджувати, що запропоновані розробки мають наукову новизну та засвідчують особистий внесок здобувача у розвиток теоретичних і методичних положень з питань оцінювання соціальної безпеки регіону.

Автором отримано такі наукові результати:

удосконалено інструментарій оцінювання прояву загроз соціальній безпеці регіону. Відмінність даного інструментарію полягає у використанні визначених за побудованими інтервальними шкалами для індикаторів їх оцінки (граничних) порогових значень, наближення до яких за аналізом відхилень сигналізує про підвищення їх дестабілізуючого впливу на стан соціальної безпеки регіону, що дозволяє вчасно розробляти обґрунтовані превентивні заходи щодо стабілізації стану соціальної безпеки у регіоні (с.25-28);

удосконалено методичний підхід до оцінювання соціальної безпеки регіону на основі побудови інтегрального показника. Він включає три рівні розрахунку за основними детермінантами «Добробут і матеріальне становище у регіоні»; «Безпека трудових відносин у регіоні»; «Безпека здоров'я та відтворення населення регіону»; «Соціокультурна безпека

регіону» та додатково запропонованою детермінантою «Соціальна згуртованість у регіоні», що дозволяє формувати інформаційне підґрунтя для своєчасного виявлення резервів підвищення рівня соціальної безпеки (С. 46-52).

дістало розвитку визначення поняття «соціальна безпека», особливість якого полягає у застосуванні інструментального підходу та трактуванні, як стану захищеності та балансу соціальних інтересів особи, соціальних груп та суспільства, від негативного впливу дестабілізуючих чинників за якого забезпечується збереження, ефективна реалізація і розвиток людського потенціалу, гідний та якісний рівень життя, а також досягнення соціальної згуртованості та сталості соціальної системи (С. 32);

дістало розвитку теоретичне обґрунтування причинно-наслідкового взаємозв'язку детермінант соціальної безпеки регіону і факторів впливу на них, що базується на когнітивній карті, відмінністю якого є обґрунтування чотирьох типів зв'язку між соціальною безпекою і детермінантами взаємозв'язок R1: «ціле – частина», між детермінантами взаємозв'язок R1: «частина – частина», детермінантою і визначеними чинниками: взаємозв'язок R3: «система – процес» і взаємозв'язок R4: «фактор – відгук» (С. 50) .

дістало розвитку визначення взаємозв'язку соціальної безпеки і людського розвитку (а саме встановлення прямого впливу соціальної безпеки на інтенсивність і темпи людського розвитку). Відмінністю якого є врахування показників «Коефіцієнт видатків на соціальну безпеку в Україні» та «Індексу регіонального людського розвитку в Україні» (за національною методикою вимірювання регіонального людського розвитку, затвердженою рішенням президії Національної академії наук та колегії Державної служби статистики України від 13 червня 2012 р. № 123-м), що дало змогу обґрунтувати нераціональність і недоцільність включення Індексу людського розвитку у методичний підхід до вимірювання соціальної безпеки (С. 86-105).

модель розвитку ринку соціальних послуг. особливістю якої є науково-теоретичне (базується на врахуванні традиційних етапів розвитку ринку, його законів, правил і функцій) й організаційно-економічне забезпечення (передбачає взаємодію економічних агентів ринку, тенденцій, обмежень, проблем його розвитку, специфічних властивостей і ринку утворюючих

факторів), а також обґрунтовані послідовні етапи становлення та розвитку ринку соціальних послуг, що дасть змогу знизити рівень соціальної напруженості і підвищити рівень соціального захисту населення (с. 198).

5. Теоретична цінність і практична значущість наукових результатів.

Теоретична цінність розробок дисертанта полягає у тому, що вони збагачують понятійний апарат безпекознавчих та ризикознавчих наук у частині запобігання соціальним ризикам, зокрема на регіональному рівні.

Теоретично значимими є такі наукові результати: дістало розвитку визначення поняття «соціальна безпека; дістало розвитку визначення взаємозв'язку соціальної безпеки і людського розвитку (а саме встановлення прямого впливу соціальної безпеки на інтенсивність і темпи людського розвитку); модель розвитку ринку соціальних послуг. особливістю якої є науково-теоретичне (базується на врахуванні традиційних етапів розвитку ринку, його законів, правил і функцій) й організаційно-економічне забезпечення (передбачає взаємодію економічних агентів ринку, тенденцій, обмежень, проблем його розвитку, специфічних властивостей і ринко утворюючих факторів).

Підтвердженням теоретичної цінності окремих результатів є їхнє впровадження в навчальний процес Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця при викладанні дисциплін «Соціальна безпека», «Психологія», «Креативний менеджмент», «Основи самоменеджменту та лідерства» для підготовки бакалаврів за спеціальністю 051 «Економіка» та 232 «Соціальне забезпечення» (довідка № 24/86-09-10 від 06.02.2024).

Найбільш суттєвими науковими результатами дисертанта, що мають практичну цінність є удосконалення: інструментарію оцінювання прояву загроз соціальній безпеці регіону, що полягає у використанні визначених за побудованими інтервальними шкалами для індикаторів їх оцінки (граничних) порогових значень, наближення до яких за аналізом відхилень сигналізує про підвищення їх дестабілізуючого впливу на стан соціальної безпеки регіону; методичного підходу до оцінювання соціальної безпеки регіону на основі побудови інтегрального показника.

Практична цінність розробок підтверджується їх упровадженням у

діяльність підприємств, установ та організацій, а саме запропонована модель розвитку ринку соціальних послуг впроваджена у діяльності ТОВ «ЛІФТ-МАРКЕТ» (довідка № 12, від 25.11.2023 р.); інструментарій оцінювання прояву загроз соціальній безпеці та аналіз ризиків втрати соціальної стабільності впроваджено в діяльність ГО «Соціально-економічні ініціативи і проекти» (довідка № 3, від 15.12.2023 р.).

6. Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях.

Демченко К.О. за результатами дисертації опублікувала 13 наукових праць (загальний обсяг 4,58 авторських аркушів, особисто автору належить 3,04 авторських аркуша), які відповідають вимогам пунктів 8 і 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ №44 від 12.01.2022 р. Серед них:

1 стаття у вітчизняному виданні, що включене до міжнародної наукометричної бази Web of Science;

4 статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України.

Окрім того результати дослідження проходили апробацію на вітчизняних та міжнародних наукових конференціях, за результатами яких здобувач опублікував 8 тез доповідей на конференціях.

Перелік та вивчення змісту опублікованих статей та тез доповідей на конференціях дозволяє визначити, що Демченко К.О. виконала вимоги пунктів 8 і 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ №44 від 12.01.2022 р. На підставі цього опублікування й апробацію результатів дисертаційної роботи Демченко К.О. слід вважати достатньою.

7. Відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертація Демченко К. О. містить анотацію, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки. У додатках є копії довідок

про практичне використання результатів дослідження. Обсяг основного тексту дисертації становить 7 авторських аркуша, що цілком відповідає встановленим вимогам. Робота викладена науковим стилем, її зміст має чітку логічну послідовність виконання поставлених завдань, які розкривають етапи досягнення мети. Оформлення дисертації відповідає вимогам Наказу МОН України «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» від 12.01.2017 № 40 зі змінами від 31.05.2019 р.

8. Академічна доброчесність.

При детальному розгляді дисертаційної роботи Демченко К.О. не виявлено порушення академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фальсифікації та фабрикації).

9. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Оцінюючи в цілому позитивно дисертаційну роботу Демченко К.О. вважаю за доцільне звернути увагу на окремі дискусійні положення.

1. У дисертаційній роботі для розрахунку вагових коефіцієнтів детермінант соціальної безпеки (с. 162-163) використовувалася експертна оцінка. Автор обґрунтовує кількісний склад експертної групи, однак відсутня інформація про її якісний склад.

2. З метою визначення вагових коефіцієнтів детермінант соціальної безпеки автор використовує метод анкетування, однак у дисертації не зазначено, яким способом було проведено анкетування, не визначено, як обиралися респонденти. Доцільно було б представити більш детально процедуру опитування.

3. У підрозділі 1.2 «Детермінанти соціальної безпеки регіону» автором запропоновано детермінанту «Соціальна згуртованість у регіоні», що є новизною дисертаційної роботи, однак доцільно було б приділити увагу не тільки аналізу поглядів науковців на визначення даного поняття, а й запропонувати власне бачення.

4. У підрозділі 3.2 (С. 180-182) доцільно було б надати більш детальне обґрунтування структури Статистичного збірника «Соціальна безпека регіонів України» та конкретних термінів його видання.

5. Підрозділ 2.2 містить Процедуру розроблення та реалізації

інструментарію оцінювання прояву загроз соціальній безпеці на мезоекономічному рівні (рис. 2.9, с. 110), однак процедура була б більш інформативною, якщо автор виділив би і чинники, які позитивно впливають на соціальну безпеку.

Зауваження мають дискусійний характер та не впливають на позитивний висновок щодо аналізованої дисертації.

10. Загальна оцінка роботи, її відповідність встановленим вимогам.

Дисертація Демченко Катерини Олегівни «Теоретико-методичне забезпечення оцінювання соціальної безпеки регіону» виконана на достатньо високому науковому рівні, є завершеною кваліфікаційною науковою працею, містить теоретичні положення, методичні підходи і практичні рекомендації, які у сукупності дозволяють здійснити удосконалення оцінки соціальної безпеки регіону. Наукові статті та інші публікації Демченко К.О. відображають положення отриманої нею наукової новизни. З наукових робіт у співавторстві в дисертаційній роботі використано лише ті ідеї та положення, які є особистим здобутком автора. Основні результати дослідження доповідались та схвалені під час науково-практичних конференцій різного рівня та впроваджено у практику діючого підприємства та закладу вищої освіти. Наведені у відгуку дискусійні положення та зауваження не мають принципового характеру і не впливають на загальну високу оцінку дисертації. Дисертація Демченко К.О. за змістом відповідає спеціальності 051 «Економіка», за якістю теоретичних та методичних розробок відповідає рівню дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Тема дисертаційної роботи є актуальною і необхідним чином розкрита. Мета роботи досягнута, а її результати містять наукову новизну, мають теоретичну та практичну цінність, що підтверджується впровадженням результатів у діяльність підприємств та закладу вищої освіти України згідно з довідками, представленими в додатках до дисертації. Дисертація Демченко К.О. «Теоретико-методичне забезпечення оцінювання соціальної безпеки регіону» за своїм змістом відповідає вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії, а саме вимогам пунктів 6, 7, 8 і 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої

ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ № 44 від 12.01.2022 р., а її автор – Демченко Катерина Олегівна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка».

Рецензент:

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної економіки
Харківського національного економічного
університету імені Семена Кузнеця

Вікторія ЛУГОВА

Підпис засвідчую:

Вчений секретар ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Оксана ПИСАРЧУК

